

Peter Pavel Glavar, kranjski čebelar – ob 230. obletnici smrti

Andrej Šalehar*, andrej.salehar@bf.uni-lj.si

V drugi polovici 18. stoletja je bil na čebelarstvu na Kranjskem brez dvoma najvplivnejši mož Peter Pavel Glavar (2. 5. 1721–24. 1. 1784), duhovnik in lanšpreški gospod (lastnik graščine Lanšprež pri Mirni na Dolenjskem). Imel je veliko praktičnih izkušenj s čebelarjenjem in tudi bogato teoretično znanje. Njegov prvi zelo pomemben prispevek na čebelarstvu je iz leta 1768, ko je napisal znameniti »Odgovor« na dopis, ki ga je Kmetijski družbi v Ljubljani poslala dunajska dvorna pisarna (ta dokument in druge dokumente, omenjene v nadaljevanju, hrani Arhiv Republike Slovenije). To je bil prvi podoben in strokoven opis kranjskega čebelarstva, ki so mu dodani številni predlogi za odpravo ovir pri njegovem razvoju. Poudarjen je pomen poučevanja čebelarjev, čebelarskih šol, čebelarske zakonodaje in slovenske čebelarske literature. Glavar že v »Odgovoru« obljublja, da bo kmetom ob nedeljah in praznikih oz. ob prostih urah ustno razlagal čebelarski nauk. Hkrati se je tudi ponudil, da bi čebelarsko znanje zapisal v domačem jeziku. Z »Odgovorom« je bil seznanjen tudi Dunaj, tako da so bili Glavarjevi predlogi za odpravo ovir pri razvoju čebelarstva verjetno ena izmed neposrednih ali vsaj posrednih spodbud za ustanovi-

tev dunajske čebelarske šole (1770) ter izdajo čebelarskega patenta Marije Terezije (1775).

Glavar je prevedel in dopolnil Janševo delo Razprava o rojenju čebel (Janša ..., 1771) ter tako spisal prvo čebelarsko knjigo v slovenskem jeziku: Pogovor o čebelnih rojih (Glavar ..., 1776). V njej je Glavar poleg znanja o čebelah zapisal tudi prvo obširno slovensko čebelje in čebelarsko izrazoslovje. Rokopis je 26. julija 1779 oddal Kranjski kmetijski družbi, da bi ga natisnila, vendar se to ni zgodilo, ker naj bi se rokopis »izgubil«. Leta 1951 je bil rokopis najden, izšel pa je šele leta 1976 v knjigi »Ob 200-letnici pisane besede v slovenskem čebelarstvu«. V njej je Stane Mihelič zapisal: »Glavarjev rokopis Pogovora šteje skupaj 691 oštevilčenih odstavkov in od tega je 233 originalnih Janševih, 162 Janševih odstavkov je Glavar dopolnil, 296 odstavkov pa je originalnih od Glavarja«. Po Miheličevem mnenju je »Glavar pisal za preprostega, kakor pravi sam, za neukega slovenskega čebelarja ... Glavarjev Pogovor o čebelnih rojih ni le prvi slovenski poljudno strokovni tekst in čebelarski učbenik, ki po svoji izčrpnosti, samostojnosti in pristnem slovenskem izrazu prekaša domala vse v 18. stoletju izšle slovenske poljudno strokovne tekste, ampak veliko več. V njem je namreč podana tudi realna podoba tedanjega čebelarstva na Kranjskem, njegove odlike in ovire..., skratka tudi vse tisto, kar je nakazal že leta 1768 v Odgovoru ...«. Na spletu (<http://www.dedi.si>) sta dostopna rokopis in tiskana različica, za to pa je poskrbela Ustanova Petra Pavla Glavarja (Zajčeva 23, Komenda).

Gornjelužiška čebelarska družba ga je leta 1772 izvolila za častnega člana:

— Herr Peter Paul Glavar, Priester zu Lande
Preiß im Herzogthum Krain. 1772.

(Prevod: Gospod Peter Pavel Glavar, duhovnik na Lanšprežu v vojvodini Kranjski, 1772)

Pomembno je tudi gradivo »Predlogi za dvig čebelarstva na Kranjskem«, ki ga je Glavar 17. 12. 1781 naslovil na Kranjsko kmetijsko družbo. Obsežnemu gradivu s predstavitvijo kranjskega čebelarstva so priložena pravila za čebelarsko-vrtnarsko šolo na Lanšprežu: osnutek za delo čebelarskih učiteljev, osnutek za pouk učencev, načrt za splo-

Portret Petra Pavla Glavarja v kapeli na Lanšprežu

* zaslužni prof. dr.

hoje, čeprav je tudi pri
do državi začeli vzorči-
zočnost malega in veli-
žnana je, da sta ti zaje-
mbnejših proizvajalcev
rezimijo za luskami lan-
avzočnost ugotavljamo
na primerno temperatu-
a na deset pregledanih
nko računamo na smre-
tekala v vseh pomemb-
o zdaj imamo prve rezul-
vinjske doline, Koroške
vili smo, da je medenje
na Pohorju in na Koro-
iše ležečih krajih Zgor-
datkov nam bo dal drugi
ugotavljali število ličink,
ke. Zaradi visokih tem-
činke kaparja že začele
gajo pa se tudi zarodni-
vrstah, zlasti na toplej-
je poglavitno, da ne bo
povzročitelji medenja v
ke temperature ne ško-
začnejo sesati drevesni
da – če ne bo pozebe
akacijevo pašo, pozne-
e. Stanje v naravi bomo
vitvah sproti poročali na
k nove aplikacije e-Če-

JIH PANJEV

GRAM:

12s)

orilag. za AŽ satnike

injev

likosti
ia AŽ 10s panj

šnokoristno čebelarstvo-vrtnarsko šolo pod gospodstvom Lanšprež in učni načrt za skrbnika.

Pravil, kakršna je za čebelarstvo šolo napisal Glavar in ki naj bi jim bila po vsebini in obliki podobna, po doslej znanih podatkih nismo zasledili še nikjer. Leta 2013 so bila končno izdana tudi v slovenskem jeziku. Napisal je štiri pravila, ki jih je vsebinsko prilagodil tako udeležencem šole kot tudi gospodarskim razmeram na gospostvu Lanšprež. S poučevanjem čebelarstva je želel svojim podložnikom pomagati iz njihovega slabega gmotnega položaja in razširjati čebelarstvo kot pomembno gospodarsko panogo. Pri tem je poleg tedanjih splošno znanih tehnik čebelarjenja upošteval tudi zakonska določila Marije Terezije, pa tudi svoje dolgoletne izkušnje in postopke ravnanja s čebelami. Med določili posebej izstopajo:

- pouk v deželnem (slovenskem) jeziku,
- organiziranje skupnih čebelnjakov,
- dopolnjen Janšev čebelarski nauk,
- dajanje prednosti vajencem, ki znajo brati in pisati,
- šolanje poteka od začetka marca do konca oktobra na posestvu Lanšprež,
- v skupno čebelarstvo lahko vstopi vsak lanšpreški podložnik,
- stalna navzočnost skrbnika skupnega čebelnjaka od marca do oktobra,

- sistematično pregledovanje panjev in spremljanje stanja,
- pregledi panjev, razvrstitev po kakovosti v šest razredov in določitev ukrepov čebelarjenja,
- vodenje zapisnikov o stanju panjev,
- jesenska tehtanja in letni obračun.

Glavar je v pravila vključil svoje bogato teoretično znanje in dolgoletne praktične izkušnje s čebelarjenjem. Pravila niso bila uradno potrjena in odobrena, ker je to preprečil dvorni dekret o odpravi javnih učiteljev čebelarstva, izdan 31. oktobra 1781, kljub temu pa so edinstven in zelo pomemben dokument iz zgodovine svetovnega in še posebej slovenskega čebelarstva. Iz Glavarjevega pisma Tomlju z dne 28. novembra 1781 je razvidno, da je Glavar čebelarstvo šolo odprl, saj piše: »Moji dečki ... sedaj imam vsak večer z njimi pouk, ki ga zvesto poslušajo.«

K povedanemu o Petru Pavlu Glavarju na koncu dodajmo še, da je več desetletij čebelaril na Kranjskem. Virtualni vpogled v Glavarjev originalni tekst skupaj z rokopisom: Pogovor od Zhebelnih rojou je na spletnem naslovu: <http://nl.ijs.si/imp/wikivir/dl/WIKI00527-1776.html>. ■

VPRAŠANJA IN ODGOVORI

Mleti sladkor in hidroksimetilfurfural

Vprašanje:

Skrbi me vsebnost hidroksimetilfurfurala (HMF) v sladkorju, ki ga uporabljam za pripravo sladkornih pogač za čebele. Zanima me, ali pri mletju sladkorja nastane HMF.

Čebelar iz Primorske

Odgovarja Nataša Lilek, svetovalka JSSČ za zagotavljanje varne hrane:

Za pripravo pogač za čebele čebelarji uporabljamo sladkor, ki ga prej po večini zmeljemo. Ker med mletjem zaradi lomljenja kristalov nastaja toplota, se je čebelar spraševal, ali morda pri tem ne nastaja HMF, saj se je v preteklosti izkazalo, da industrijsko pripravljene pogače vsebujejo veliko količino te snovi, ki je po različnih strokovnih virih škoduje čebelarjem. V medu nastaja HMF iz sadnega sladkorja, monosaharida – fruktoze v kislem okolju, nastanek te snovi pa pospešuje tudi visoka temperatura. HMF prav tako nastaja tudi med toplotno obdelavo hrane, ki vsebuje sladkor, npr. med kuhanjem in sušenjem ter tudi med dolgotrajnim skladiščenjem, saj saharoza ob segrevanju in raztapljanju razpada na fruktozo

in glukozo. Sladkor, ki ga uporabljamo za pripravo pogač, pa je disaharid – saharoza v obliki kristalov oz. prahu, če jo zmeljemo, in ni vir nastanka HMF, saj ta nastane iz fruktoze, ki je sestavni del saharoze. Na željo čebelarja smo preverili, ali mletje sladkorja, med katerim nastaja toplota, vpliva na pojav HMF v osnovni surovini za pripravo sladkorne pogače. Iz 25 kg vzorca mletega sladkorja, ki ga je mogoče kupiti v čebelarski trgovini v Mariboru, smo odvzeli dva vzorca (enega s površine in drugega iz sredine mletega sladkorja) in v obeh izmerili vsebnost HMF. V nobenem vzorcu mletega sladkorja nismo zaznali HMF. V tem primeru se je izkazalo, kot smo zapisali že prej, da saharoza ni vir nastanka HMF in da tudi toplota, ki nastaja med mletjem sladkorja, ne vpliva na poslabšanje kakovosti in pojav HMF v mletem sladkorju za izdelavo sladkornih pogač.

Če iščete odgovor na kakršno koli vprašanje v povezavi s čebelarstvom, ga lahko pošljete na uredništvo Slovenskega čebelarja, mi pa bomo nanj skušali poiskati odgovor.

Uredništvo